

პირველი ბალკანური ომის პერცეფციები ქართულ პრესაში

„ბალკანეთის ომი ერთი იმ ომთაგანია, რომლის შედეგად
დაჩაგრულ პატარა ერთა თავისუფლება იქნება
აღიარებული და დამკვიდრებული“
არჩილ ჯორჯაძე

საკვანძო სიტყვები: ბალკანური ომები, ბალკანური კონფლიქტების მიზეზები, ბალკანეთის ქვეყნების ახალი ისტორია, ქართული საზოგადოებრივი აზრი, ქართული პრესა, აღმოსავლეთის საკითხი, ოსმალეთი, ბულგარეთი, სერბეთი, საბერძნეთი, რუმინეთი, ჩერნოგორია

Keywords: Balkan wars, causes of Balkan conflicts, A new history of the Balkan countries, Georgian public opinion, Georgian press, Eastern question, Ottoman Empire, Bulgaria, Serbia, Greece, Romania, Chernogoria

ბალკანური ომები XX საუკუნის დასაწყისის ერთ-ერთ ყველაზე სასტიკ და სისხლისმღვრელ დაპირისპირებას წარმოადგენს. აქ ერთმანეთს მჭიდროდ უკავშირდება როგორც მცირე ბალკანური ქვეყნების, ისე დიდი ევროპული სახელმწიფოების ინტერესები. ბალკანური ომები (1912-1913) ევროპის ისტორიის ახალი ეტაპის დასაწყისია, სადაც დომინირებს ნაციონალიზმი და კონფლიქტები. მას შემდეგ, რაც ბალკანურმა სახელმწიფოებმა მოიპოვეს დამოუკიდებლობა, ახალი ძალით გაღვივდა დაპირისპირება და პრეტენზიები მეზობლების მიმართ, როგორც ტერიტორიულ, ასევე ეთნიკურ და რელიგიურ ნიადაგზე (Bregu 2009: 7).

წარმოდგენილ პუბლიკაციაში განვიხილავთ ბალკანური ომების (1912-1913) პირველი ეტაპის, I ბალკანური ომის სახელით ცნობილი დაპირისპირების გაშუქებისა და ასახვის საკითხს ქართულ პრესაში. კონკრეტულად შევხებით ორ საკითხს: 1) პირველი ბალკანური ომის გამოწვევ მიზეზებსა და 2) მასში ქართველთა შესაძლო ჩართულობას.

ვიდრე უშუალოდ განსახილველ საკითხზე გადავალთ, უნდა აღინიშნოს, რომ ბალკანელი ხალხების ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა, მათი ბრძოლა თავისუფლებისთვის, ყოველთვის იქცევდა ქართული საზოგადოების ყურადღებას. XIX საუკუნის 70-იანი წლებიდან ქართულ პრესაში აქტიურად ქვეყნდებოდა ბალკანეთის ნახევარკუნ-

ძულზე მიმდინარე პროცესებთან დაკავშირებული პუბლიკაციები.

ბალკანეთის ხალხების ბრძოლასთან დაკავშირებით აქტიურად წერდნენ როგორც ქართველი „სამოციანელები“, ისე მომდევნო თაობის მოაზროვნეები. ბალკანეთზე მიმდინარე პროცესები წარმოადგენდა ე. წ. „აღმოსავლეთის საკითხის“ ნაწილს, რომელიც მოიცავდა ევროპული სახელმწიფოების ურთიერთდაპირისპირებას ოსმალეთის დასუსტებული იმპერიის მემკვიდრეობის გამო; ასევე ამ სახელმწიფოს შიგნით დაწყებულ განმათავისუფლებელ პროცესებს. აღნიშნულ კონტექსტში განიხილავდნენ ქართველი მოაზროვნეები ბალკანეთის პრობლემასაც, მოცემულ საკითხს არაერთი პუბლიკაცია უძღვნა ილია ჭავჭავაძემ. „ბალკანეთის ნახევარკუნძულის რთული და ევროპისთვის საშიში პოლიტიკური პროცესები, გადაჭარბების გარეშე შეიძლება ითქვას, ილიას ყოველდღიური განსჯის საგანს წარმოადგენდა“ (გოგიაშვილი 2016: 79). მრავალრიცხოვან პუბლიკაციებში ილია ჭავჭავაძე აქტიურად განიხილავდა მიმდინარე კონფლიქტების ისტორიულ ფონს, საერთაშორისო მნიშვნელობასა და სხვა ასპექტებს. აღნიშნულ პრობლემაზე წერდნენ ნიკო ნიკოლაძე, სერგეი მესხი და გიორგი წერეთელი, თითოეული მათგანის შეხედულების შესწავლა არ წარმოადგენს ჩვენი ნაშრომის ძირითად თემას, ამიტომ მოკლედ აღვნიშნავთ, რომ „ქართველი 60-იანელები აქტიურად განიხილავდნენ ბალკანელი ხალხების ბრძოლის საკითხს და ქართველ მკითხველს აცნობდნენ აღმოსავლეთ ევროპაში ოსმალეთის იმპერიის წინააღმდეგ ბალკანელი ხალხის ბრძოლის სხვადასხვა მნიშვნელოვან საკითხს“ (დონაძე 1970: 109).

I ბალკანური ომის დაწყებასთან ერთად ქართულ პრესაში ჩნდება შემეცნებითი ხასიათის პუბლიკაციები, რომლებშიც გაანალიზებულია კონფლიქტის წარმოშობის ისტორიული მიზეზები. აქ გამოვყოფთ ორ მიმართულებას: პირველი, ოსმალეთთან დაკავშირებული, ბალკანელი ხალხების მრავალსაუკუნოვანი დაპირისპირება, რომლის პიკსაც წარმოადგენს I ბალკანური ომი და მეორე – საკუთრივ ბალკანურ სახელმწიფოებს შორის არსებული შიდა წინააღმდეგობები, რომელმაც სხვა ფაქტორებთან ერთად II ბალკანური ომი განაპირობა.

აღნიშნულ საკითხზე გამოქვეყნებულ ადრეულ პუბლიკაციას წარმოადგენს საყმაწვილო ჟურნალ „ნაკადულის“ 1912 წლის ოქტომბრის ნომერში დაბეჭდილი ნარკვევი, სათაურით „ომი ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე“ (ომი ბალკანეთის... 1912: 60-62). სტატიაში მოზარდ მკითხველს ბალკანეთის გეოგრაფიულ, სამეურნეო, კულტურულ და სხვა

საკითხებთან ერთად აცნობენ მიმდინარე კონფლიქტის წარმოშობის ისტორიულ მიზეზებსაც. როგორც შესავალშია აღნიშნული, „ბრძოლის ვითარების გასაგებად საჭიროა მოკლედ გავეცნოთ ყველა ამ სახელმწიფოს წარსულს“ (ომი ბალკანეთის... 1912: 62). პუბლიკაციაში, სამიზნე აუდიტორიიდან გამომდინარე, მოკლედ და მარტივად არის ახსნილი დაპირისპირების ძირითადი მიზეზები, როგორებიცაა „შევიწროვება ოსმალეების მხრივ სლავიანთა მოდგმის, ხალხისა, რომელიც დასახლებულია მაკედონიაში, ბალკანეთის ნახევარკუნძულის სხვადასხვა ნაწილში და ოსმალეთის ქვეშევრდომია“ (ომი ბალკანეთის... 1912: 60).¹ ბალკანური ომის ერთ-ერთ მიზეზად ასევე დასახელებულია საბერძნეთის დაპირისპირება ოსმალეთთან და სურვილი, რომ „გაანთავისუფლოს მისი ქვეშევრდომებისა და შევიწროებისაგან ბალკანეთზე და მის კუნძულებზე მოსახლე ბერძნები“ (ომი ბალკანეთის... 1912: 60). გამომდინარე იქიდან, რომ განხილული პუბლიკაცია განკუთვნილი იყო მოზარდთათვის, მისი შინაარსი საკმაოდ ინფორმატიულია და ბალკანეთის ქვეყნების გაცნობასთან ერთად, მიზნად ისახავდა მკითხველისთვის მიეწოდებინა მარტივი ენით ინფორმაცია მიმდინარე დაპირისპირების ისტორიულ წინაპირობებზეც, რომელის ძირითადი ასპექტებიც იყო გამოყოფილი სტატიაში.

გაზეთ „სახალხო გაზეთის“ 26 ოქტომბრის (8 ნოემბრის)¹ ნომერში გამოქვეყნდა პუბლიკაცია სათაურით „ოსმალეთის ნანგრევებზე“, რომელშიც განხილულია ოსმალეთის იმპერიის მარცხის მიზეზები ბალკანეთის სახელმწიფოთა კავშირთან. პუბლიკაციაში ოტომანთა იმპერიის მარცხი განსაზღვრულია, როგორც ისტორიული სამართლიანობა და გარდაუვალი აუცილებლობა, რადგან „ხუთასი წლის განმავლობაში და დღესაც დამოუკიდებელი ბალკანეთის ერები ოსმალთა უღელს ქვეშ კვნესოდნენ“ (ოსმალეთის ნანგრევებზე 1912: 3). ამავე სტატიაში გაკრიტიკებულია ევროპის სახელმწიფოთა დიპლომატია, რომელმაც არ გამოიჩინა სათანადო ძალისხმევა, რომ ოსმალეთს შეესრულებინა 1878 წელს ბერლინის კონგრესზე დაკისრებული ვალდებულებები, კონკრეტულად კი: „სახელმწიფოები შეთანხმდნენ და აიძულეს ოსმალეთის მთავრობა, რათა მას შემოეღო რეფორმები ოსმალეთის ევროპულ ტერიტორიაზე მცხოვრებ ქრისტიანთათვის“ (ოსმალეთის ნანგრევებზე 1912: 3). მაგალითისთვის უნდა აღვნიშნოთ ოსმალეთის ვალდებულება

¹ შენიშვნა: ვინაიდან რუსეთის იმპერიაში გამოიყენებოდა იულიუსის კალენდარი, შესაბამისად მითითების დროს ფრჩხილებში აღვნიშნავთ გრეგორიანული კალენდრის თარიღსაც მაგ: 26 ოქტომბერი (8 ნოემბერი).

მაკედონიაში, რეფორმების გატარების შესახებ, ადგილობრივი თვითმმართველობის შემოსაღებად. 1878 წლის ბერლინის ხელშეკრულების XXIII მუხლის მიხედვით, „მოსახლეობის ნების გათვალისწინების გარეშე, მაკედონია რჩებოდა თურქეთის გავლენის ქვეშ „დე იურედ“, ადგილობრივი მმართველობის შემოღებით“ (Woodward 1920: 35). როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სწორედ მაკედონიის საკითხი იქცა I ბალკანური ომის ერთ-ერთ ძირითად მიზეზად. პუბლიკაციის მიხედვით, მას შემდეგ, რაც ბალკანური სახელმწიფოები დარწმუნდნენ, რომ ევროპულ სახელმწიფოთა დიპლომატიის მიერ ოსმალეთზე არ ხორციელდებოდა საკმარისი ზეწოლა, მათ დაიწყეს აქტიური მოქმედება. ამის ერთ-ერთ მიზეზად დასახელებულია ბალკანურ სახელმწიფოთა შორის მიმდინარე კონფლიქტის საერთო ევროპულ დაპირისპირებად გარდაქმნის პერსპექტივა: „დიდ სახელმწიფოებს იმდენად აფრთხობდა ბალკანეთის აწეწილი მდგომარეობა, რომ მის ხსენებაზე ევროპის საერთო ომის საშინელი აჩრდილი ელანდებოდათ“ (ოსმალეთის ნანგრევებზე 1912: 3). სტატიის დასკვნითი ნაწილი ეთმობა დაპირისპირებულ მხარეთა შორის მოლაპარაკებების დაწყების საკითხს, რომელშიც უნდა ჩაერთოს საფრანგეთი, რომლის საგარეო საქმეთა მინისტრმა რაიმონ პუანკარემ უკვე წამოაყენა მოლაპარაკებების წინადადებები, კონკრეტულად, კი უკვე არსებული მდგომარეობა, სულთნის სუვერენიტეტი სტამბოლზე და კონფერენციის გამართვა ბალკანეთის სახელმწიფოებს შორის.

ბალკანური ომების შესახებ საინტერესო ილუსტრაციები ქვეყნდება გაზეთ „სახალხო გაზეთის ილუსტრირებულ დამატებაში“, რომელშიც იბეჭდებოდა „სახალხო გაზეთში“ მთელი კვირის განმავლობაში გამოქვეყნებულ, მნიშვნელოვან და აქტუალურ პუბლიკაციებთან დაკავშირებული ილუსტრაციები. ზემოთ განხილულ სტატიას უკავშირდება 21 ოქტომბრის (3 ნოემბრის) ნომერში რუბრიკა „ბალკანეთის ომი“ და მასში გამოქვეყნებული ილუსტრაციები (ბალკანეთის ომის გამო 1912: 1-3). აქ გამოსახულია უშუალოდ საომარი ოპერაციები, მათ შორის 1912 წლის ოქტომბერში მიმდინარე პოდგორიცას ბრძოლა ოსმალეთსა და ჩერნოგორიას შორის, რომელიც ამ უკანასკნელის გამარჯვებით დასრულდა.

ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე მიმდინარე ომის შესახებ მრავალი პუბლიკაცია ეკუთვნის პოლიტიკურ და საზოგადო მოღვაწეს ვასილ წერეთელს (ფსევდონიმით „ურო“), რომელთაც აქვეყნებდა მისივე

რედაქტორობით გამომავალ საზოგადოებრივ პოლიტიკურ გაზეთში – „იმერეთი“. I ბალკანური ომის ისტორიულ წინაპირობებს განიხილავს ავტორი გაზეთის 28 ოქტომბრის (10 ნოემბრის) ნომერში გამოქვეყნებულ პუბლიკაციაში, სათაურით „ოსმალეთის გაჭირვება“ (წერეთელი 1912: 2). ავტორი შესავალში ზოგადად მიმოიხილავს ოსმალეთის სახელმწიფოს მრავალსაუკუნოვან აგრესიულ საგარეო პოლიტიკას მეზობელი ხალხებისადმი. ასევე განიხილავს „აღმოსავლეთის საკითხსაც“, რომელსაც არსებული კონფლიქტის ერთ-ერთ წინაპირობად ასახელებს. პუბლიკაციის ავტორი ომის გამომწვევ კიდევ ერთ მიზეზად მიიჩნევს „ახალგაზრდა თურქთა“ ხელისუფლების მიერ ოსმალეთის იმპერიაში შემავალი ეთნიკური და რელიგიური უმცირესობების, ალბანელების, მაკედონელებისა და სხვათა მიმართ გატარებულ მკაცრ პოლიტიკას. ზოგადად უნდა აღვნიშნოთ, რომ „რევოლუციის წინ ახალგაზრდა თურქები ჰპირდებოდნენ ხალხს ეროვნულ თანასწორობას, მაგრამ მათი მოწოდებები იმპერიის ხალხებისადმი „ერთიანობისა“ და „ძმობისაკენ“ რევოლუციის შემდეგ მივიწყებულ იქნა. მათ დაიწყეს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი გამოსვლების ჩახშობა“ (სვანიძე 2007: 346). სტატიის დასასრულს ავტორი გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ შესაძლოა, ბალკანურმა სახელმწიფოებმა არანაკლები სიმკაცრე გამოიჩინონ, ვიდრე ამას ოსმალეთი სჩადიოდნენ. ამის მაგალითად მოჰყავს სერბეთის პრემიერ-მინისტრის ნიკოლა პაშიჩის სიტყვები, რომ „ალბანეთი ღარიბი და უკულტურო ქვეყანაა, ავტონომიის ღირსი არ არის და სერბეთსა და საბერძნეთს შორის უნდა გადანაწილდესო“ (წერეთელი 1912: 2). ვასილ წერეთლის აღნიშნული პუბლიკაცია გამოირჩევა კონფლიქტის ღრმა ანალიზით, რომლის გამომწვევ მიზეზებსაც ავტორი წარსულში ხედავს.

ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე საომარი მოქმედებების დაწყებასთან ერთად რუსეთის იმპერიაში გაჩნდა მოწოდებები მოძმე სლავების დასახმარებლად, მათ შორის სამხედრო რაზმების შედგენის შესახებაც.

„სახალხო გაზეთში“, რუსულ გამოცემა „Утро России“-ზე დაყრდნობით, გამოქვეყნდა ცნობა სათაურით – „ქართველთა და სომეხთა მოხალისენი“ (სახალხო გაზეთი 1912: 1), რომლის მიხედვითაც, მოსკოვის კავკასიელი სტუდენტები ბალკანეთში ოსმალეთის წინააღმდეგ საომრად მოხალისეთა რაზმს ქმნიან. ინიციატორთა შორის, უმეტეს ნაწილს, წარმოადგენენ ქართველები და სომეხები: „რაზმს სათავეში უდგას სამსახურის გარეშე დარჩენილი ქართველი ოფიცერი „ლ“, მონა-

წილე რუსეთ-იაპონიის ომისა, იგი ამ ბოლო დროს საეროთა უფროსად იყო კალუგის გუბერნიაში“ (ქართველთა და სომეხთა... 1912: 1). ოფიცერი „ლ“ სავარაუდოდ უნდა ყოფილიყო „რუსეთ-აპონიის ომის მონაწილე ალექსანდრე ლადიძე, რომელიც 1905 წელს დაიჭრა პორტ-არტურის ბრძოლისას, ატარებდა პრაპორშჩიკის წოდებას. 1910 წლიდან კალუგის გუბერნიაში იყო დანიშნული, ერობის უფროსად“ (ჟორდანი 2006: 109). ამავე საგაზეთო ცნობის მიხედვით, აღნიშნული რაზმი „სლავთა კომიტეტს“ უნდა დაექვემდებაროს და მათგან მიიღებს შესაბამის მითითებებს (ქართველთა და სომეხთა... 1912: 1). ასევე „ქართველთა და სომეხთა კოლონიამ რაზმს მატერიალური დახმარებაც აღუთქვა. რაზმს ასევე განზრახული აქვს ცხენოსანი ლაშქარიც მოაწყოს“ (ქართველთა და სომეხთა.. 1912: 1). ბოლოს აღნიშნულია ისიც, რომ მოცემულ რაზმში ჩაწერა ხდება სერბეთის წარმომადგენლობაში. ამავე ნომერში გამოქვეყნდა მეორე ცნობა სათაურით, „კავკასიელი მოხალისენი“ (კავკასიელი მოხალისენი 1912: 3), რომლის მიხედვით კავკასიელმა მუსლიმებმა ჩამოაყალიბეს რაზმი სლავთა დასახმარებლად, მას „აქვს საკუთარი ფორმა: შავი კურტკა და წითელ-გამირიანი ქუდი“ (კავკასიელი მოხალისენი 1912: 3). ამავე ცნობის მიხედვით, კავკასიელთა აქტიურობას მოჰყვა მოსკოვში განსაკუთრებული ინტერესი და მოსკოველებმაც დაიწყეს მოხალისეთა რაზმების შექმნა. საბოლოოდ უნდა აღვნიშნოთ, რომ როგორც მომდევნო პერიოდის მასალებიდან ირკვევა, ქართველ მოხალისეთა რაზმი არ შექმნილა (ჯორჯაძე 1914).

„სახალხო გაზეთის“ 4 (17) ნომბრის ნომერში საქართველოს სოციალ-ფედერალისტური პარტიის ერთ-ერთმა დამფუძნებელმა, იდეოლოგმა და პუბლიცისტმა არჩილ ჯორჯაძემ გამოაქვეყნა წერილი სათაურით „რამ დაღუპა ოსმალები?“ ეს პუბლიკაცია, მისი გარდაცვალების შემდეგ შეიტანეს არჩილ ჯორჯაძის რჩეული თხზულებების მეხუთე ტომში (ჯორჯაძე 1914: 282-288). არჩილ ჯორჯაძემ აღნიშნული პუბლიკაცია გამოაქვეყნა სტამბოლში მცხოვრები ქრისტიან და მუსლიმ ქართველთა საგაზეთო წერილის პასუხად, რომელიც დაიბეჭდა „ახალგაზრდა ოსმალთა“ ფრანგულენოვან გაზეთში, „Le jeune Turc“ (12 ოქტ. 1912 წ. № 282). პუბლიცისტი მკითხველს აცნობს მოცემული წერილის თარგმანს და შემდეგ აყალიბებს თავის შეფასებებს ოსმალეთის პოლიტიკაზე, ბალკანურ ომებსა და ევროპის პოლიტიკური წრეების დამოკიდებულებაზე. პუბლიკაციის მიხედვით სტამბოლში მცხოვრები ქართველები გაეცნენ ამავე გაზეთის („Le jeune Turc“) 10 ოქტომბრის ნომერს, რომელშიც

დაბეჭდილი დეპეშის მიხედვით, თითქოს: „ქართველებმა მოაწყეს კავკასიელთა შორის მოხალისეთა რაზმი ბალკანელ სლავიანთა დასახმარებლად“ (რამ დაღუპა ოსმალეთი? 1912: 4) და როგორც სტამბოლელი ქართველები აცხადებენ, არ ენდობიან აღნიშნულ ცნობას, წარმოადგენს სიცრუეს და შედგენილია ქართველთა მტრების მიერ: „ამ მტრებსა სურთ დაახშონ ქართველთა გულში ჩანერგილი სიყვარული ოსმალეთისადმი“ (რამ დაღუპა ოსმალეთი? 1912: 4). წერილის ბოლოს სტამბოლელი ქართველები აცხადებენ, რომ მხარს უჭერენ ოსმალეთის ხელისუფლებას, ყოველგვარ დახმარებას გაუწევენ მას: „გულითადად გვწადია, ოსმალეთის სრული გამარჯვება უსამართლო მტრებზე, რომელთაც თავიანთი ბოროტი პოლიტიკით ახალგაზრთა ოსმალეთის განვითარების და პროგრესის შეფერხება სწყურიათ“ (რამ დაღუპა ოსმალეთი? 1912: 4). თარგმანის შემდეგ არჩილ ჯორჯაძე განიხილავს თავის მოსაზრებებსა და შეხედულებებს, პირველ რიგში, აღნიშნავს, რომ წარმოდგენილი წერილის შინაარსმა ძალიან გააკვირვა, რადგან, „ბალკანეთის ომი იმდენად დიდმნიშვნელოვანია, აზრი, რომელიც ასულდგმულებს ბალკანეთის პატარა ერებს იმდენად ნათელია, რომ გაუგებარი რჩება ჩვენთვის სტამბოლელ ქართველთა თანაგრძნობა ოსმალეთისადმი“ (რამ დაღუპა ოსმალეთი? 1912: 4). ავტორი აქვე იმასაც შენიშნავს, რომ მისთვისაც მიუღებელია ქართველთა მოხალისე რაზმის შეკრება ბალკანეთზე საომრად. აქვე დასძენს, რომ ეს არც მომხდარა, მით უმეტეს, მაშინ, როდესაც საქართველოს ესაზღვრება ოსმალეთი, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ არ გესმოდეს, „ბალკანეთის ომი ერთ იმ ომთაგანია, რომლის შედეგად დაჩაგრულ პატარა ერთა თავისუფლება იქმნება აღიარებულ-დამკვიდრებული“ (რამ დაღუპა ოსმალეთი? 1912: 4). პუბლიკაციის ამ ნაწილიდან უშუალოდ საუბრობს ოსმალეთის დასუსტების მიზეზებზე, თუ რამ გამოიწვია ის, რომ მეზობელი სახელმწიფოები იბრძვიან მის წინააღმდეგ. განიხილავს ოსმალეთის სახელმწიფოს წარმოშობასა და მის დაპყრობით ომებს, მათ შორის საქართველოსა და ბალკანეთზეც. ეს სახელმწიფო „იმ დროიდან, როდესაც ევროპაში შემოიჭრა და დაპყრობისა და დამონების სურვილის გარდა, არც ერთის ჰუმანურის აზრით არ იყო გამსჭვალული, არცერთ გონივრულ სახელმწიფოებრივ იდეით არ ხელმძღვანელობდა“ (რამ დაღუპა ოსმალეთი? 1912: 4). ასევე, ავტორისეული შეფასებით ყოველივე ამის გათვალისწინებით, ოსმალეთის დასუსტებასა და მის გარდაუვალ მარცხს იწვევს ოტომანთა იმპერიის მხრიდან სამართლი-

ანობისა და ჰუმანური პრინციპების აბსოლუტური უგულებელყოფა. არჩილ ჯორჯაძე დეტალურად განიხილავს ოსმალეთის ხელისუფალთა მხრიდან საუკუნეების განმავლობაში ბალკანელი ერების ჩაგვრისა და მიზანმიმართული განადგურების საკითხებს. მისივე შეფასებით, ყოველივე ამის შედეგად ბალკანელ „პატარა ერთა თვითარსებობა დიდ განსაცდელში ჩავარდა: საუკუნოთა განმავლობაში შავ ღრუბლებით იყო გარემოცული“ (რამ დაღუპა ოსმალეთი? 1912: 4). ავტორი მსჯელობს ევროპის სახელმწიფოთა პოლიტიკაში ოსმალეთის, როგორც „სნეული კაცის“ პრობლემაზე. XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან ევროპის სახელმწიფოთა პოლიტიკაში ოსმალეთს უწოდებენ „სნეულ კაცს“¹

აღნიშნულ საკითხზე მსჯელობს არჩილ ჯორჯაძეც. ოსმალეთის დასუსტებასთან ერთად ევროპული სახელმწიფოები ცდილობენ წაართვან იმპერიას სხვადასხვა ნაწილები. ასევე ეხება XIX საუკუნეში ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის ეტაპებს და მოკლედ აღწერს საბერძნეთის, სერბეთისა და ბულგარეთის ბრძოლას დამოუკიდებლობის მოპოვებისთვის. არჩილ ჯორჯაძე ეხება მაკედონიისა და ალბანეთის საკითხებსაც, განიხილავს ამ რეგიონების სპეციფიკასა და მიზეზებს, რომელთა გამოც არსებობდა დაპირისპირება მეზობელ სახელმწიფოებს შორის. თავის მხრივ, „მაკედონელები და ალბანელები გაიწვრთნენ აჯანყების მოწყობაში. ბალკანეთი მუდმივად მღელვარებდა“ (რამ დაღუპა ოსმალეთი? 1912: 4). სტატიის დასკვნითი ნაწილი მთლიანად ეთმობა ევროპული ქვეყნების დიპლომატიის მიდგომებსა და მათი პოლიტიკის განხილვას, მათი მთავრობები, „დროგამოშვებით პლატონურ რჩევას აძლევდა ოსმალეთს რეფორმების შემოღების თაობაზე და არც ერთი სახელმწიფო, მოცილეობის შიშით, გაბედულ ნაბიჯს არა სდგამდა“ (რამ დაღუპა ოსმალეთი? 1912: 4). ავტორის შეფასებით, დიდი სახელმწიფოების ამგვარმა პოლიტიკამ გამოიწვია ბალკანეთის პატარა სახელმწიფოთა შეკავშირება ოსმალეთის წინააღმდეგ და მათი შეჩერება უკვე რთული იქნება, რადგან „ერთხელ დაწყებული პროცესი ეროვნებათა განთავისუფლებისა, დღეს თუ ხვალ, ბოლო საზღვრამდე იქნება მიყვანილი“ (რამ დაღუპა ოსმალეთი? 1912: 4). წერილის დასასრულს, ავტორი აჯამებს თავის მოსაზრებებს და კიდევ ერთხელ გამოხატავს გაკვირვებას სტამბოლელი ქართველების პოზიციით.

¹ აღნიშნული ტერმინი პირველად გამოიყენა რუსეთის იმპერატორმა ნიკოლოზ I-მა ყირიმის ომის დროს საგარეო პოლიტიკაში ოსმალეთის ინგლისსა და საფრანგეთზე დამოკიდებულების აღსანიშნავად.

ბალკანეთის ომში, ოსმალთა მხარეს მებრძოლ მუჰაჯირ ქართველებზე საინტერესო ცნობას გვანვდის ჟურნალ „კლდეს“ რუბრიკა „ბაასში“ გამოქვეყნებული წერილი სათაურით „სისხლიდან დავიცალენით“, ხელმოწერილი ფსევდონიმით „ა.-ლი“ (ყიფშიძე 1912: 3-4). აღნიშნული ფსევდონიმი, მკვლევარ გივი მიქაძის დასკვნით, ეკუთვნის პუბლიცისტ ალექსანდრე ყიფშიძეს (მიქაძე 1996: 193). სტატიაში ავტორი განიხილავს საქართველოს მრავალსაუკუნოვანი ბრძოლის ისტორიას სხვადასხვა მტრის წინააღმდეგ, საუბრობს ასევე ოსმალეთში გადასახლებულ ქართველებზე და მოჰყავს რამდენიმე ცნობა მათ შესახებ. პირველ რიგში აღნიშნავს, რომ ისინი არ ერთვებიან პოლიტიკურ ბრძოლაში და ცდილობენ საკუთარი უფლებების დაცვას, მაშინ როდესაც ოსმალეთში მცხოვრები ხალხები ჩაერთნენ საპარლამენტო მუშაობაში, მხოლოდ ქართველებმა „ვერ გაბედეს გამოეჩინათ თვისი ეროვნული სახე და ხმა მაღლა ეთქვათ, ჩვენ ქართველები ვართ და საკუთარი ქართული საქმე გვაქვსო“ (ყიფშიძე 1912: 3). აქვე აღნიშნავს, რომ მაშინ როდესაც ბალკანურ ომში ოსმალები ბრძოლებში მარცხდებოდნენ და უკან იხევდნენ, მხოლოდ ქართველები რჩებოდნენ პოზიციებზე. ავტორს შესაბამისი ცნობა მოჰყავს ერთ-ერთი რუსული გაზეთიდან, რომლის კორესპონდენტმაც ოსმალ ჯარისკაცთან ჩაწერა ინტერვიუ: „ჩვენი ჯარისკაცი მამაცად იბრძვიან, განსაკუთრებით ლაზნი და გურჯები, გამმაგებულნი მიიწვევენ წინ, რომ ხელ-ჩართული ბრძოლა გამართონ, მაგრამ ბულგართა ტრანშეებს ვერ აღწევენ, რადგან ტყვიისგან განგმირულნი, უსულოდ პანტასავით ეცემიანო“ (ყიფშიძე 1912: 3). ამავე ცნობის მიხედვით, ოსმალებმა ბულგარელთა წინააღმდეგ მხოლოდ ლაზებისგან შემდგარი დამატებითი რამდენიმე დივიზია გამოიყვანეს. აქ წარმოვადგინეთ I ბალკანურ ომში დაპირისპირებულ მხარეთა შორის ქართველთა მონაწილეობის და შესაძლო ჩართულობის შესახებ არსებული ცნობები.

დასკვნის სახით უნდა აღვნიშნოთ, რომ მოლაპარაკებები დამარცხებულ ოსმალეთის ხელისუფლებასა და გამარჯვებულ ბალკანურ სახელმწიფოებს შორის წარიმართა ორ ეტაპად. 1912 წლის 3 ნომბერს ოსმალეთის მთავრობამ მიმართა ევროპის სახელმწიფოებს, რომ დამხარებოდნენ სამშვიდობო ზავის გაფორმების საკითხში. იმავე წლის დეკემბრის თვეში დაიწყო მოლაპარაკებები. საზავო კონფერენციაზე ევროპის დიდ სახელმწიფოთა და გამარჯვებული ბალკანური ქვეყნების მიერ შეთავაზებული პირობები, ოსმალეთის მთავრობისათვის მიუღებელი აღმოჩნდა. განსაკუთრებით კი მოთხოვნა, რომელიც ეხებოდა

„ალბანეთისათვის ავტონომიის მინიჭებასა და ეგეოსის ზღვის კუნძულებზე ოსმალეთის ბატონობის ლიკვიდაციას“ (სვანიძე 2009: 349). მას შემდეგ, რაც 1913 წლის 17 იანვარს ოსმალეთის ხელისუფლებას გადასცეს ულტიმატუმი, რომ ბულგარეთისთვის გადაეცა ადრიანოპოლი. აღნიშნულ ფაქტს უკმაყოფილება მოჰყვა ოსმალეთში მოსახლეობის პროტესტით ისარგებლეს, „ერთობის და პროგრესის“ პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა და მოაწყვეს გადატრიალება, რომლის დროსაც მოკლეს ოსმალეთის სამხედრო მინისტრი ნაზიმ ფაშა და მისი ადიუტანტი. ასევე დააპატიმრეს მთავრობის სხვა წევრები. ახალმა ხელისუფლებამ სცადა ბრძოლის გაგრძელება თუმცა კვლავ დამარცხდა.

მოლაპარაკების მეორე ეტაპი დაიწყო 1913 წლის მაისში, რომელიც საბოლოოდ გაფორმდა 30 მაისის ხელშეკრულებით. ჟურნალ „კლდე“-ში გამოქვეყნდა ცნობა ლონდონის საზავო კონფერენციის შესახებ, რომელზეც უნდა განეხილათ ბალკანური ომის დასრულებისა და ზავის საკითხი. სხდომას ხელმძღვანელობდა ბრიტანეთის იმპერიის საგარეო საქმეთა მინისტრი ედუარდ გრეი, რომელმაც სხდომის გახსნის დროს წარმოთქვა სიტყვები, რომ „დელეგატები იგრძნობენ თავს ქვეშაობით ნეიტრალური ნიადაგზე, სადაც არ იქმნება არავითარი სხვა პოლიტიკა, თვინიერ მათის საკუთარი პოლიტიკისა“ (საზავო კონფერენციის... 1912: 9). საბოლოოდ რთული მოლაპარაკებების შემდეგ მიაღწიეს შეთანხმებას, რომლის მიხედვითაც: „სერბეთმა მიიღო მაკედონიის ნაწილი და ადრიატიკის ზღვაზე ნავსადგური. საბერძნეთმა სალონიკი და კრეტა, რუმინეთმა სილესტრია. ალბანეთმა მიიღო ავტონომია და დამყარდა მონარქიული მმართველობა, მეფედ გამოაცხადეს გერნელი პრინცი ვიდი“ (საზავო კონფერენციის... 1912: 9).

ქართულ პრესაში აქტიურად ქვეყნდებოდა მასალები I ბალკანური ომის შესახებ, როგორც ყოველდღიური ახალი ამბები და ცნობები ფრონტიდან, ასევე ვრცელი პუბლიკაციები. ქართველი პუბლიცისტები აქვეყნებდნენ ნარკვევებს ომთან დაკავშირებულ სხვადასხვა აქტუალურ საკითხებზე, აცნობდნენ საზოგადოებას საკუთარ ანალიზს. წარმოდგენილ ნაშრომში განვიხილეთ და წარმოვადგინეთ საკითხის მხოლოდ ორი მნიშვნელოვანი ასპექტი.

გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხა:

- ბალკანეთის ომის გამო 1912: ბალკანეთის ომის გამო. გაზ. „სახალხო გაზეთი: სურათებიანი დამატება“, № 729, დამატების №

- 128, 1912. გვ. 1-3;
- ▶ გოგიაშვილი 2016: გოგიაშვილი ომარ. ილია დღეს: პოლიტიკური ფილოსოფია, იდეოლოგია, პოლიტიკა, პოლიტიკოსები. წიგნი მეხუთე. თბილისი, 2016;
 - ▶ დონაძე 1970: დონაძე ვარლამ, ქართველი სამოციანელები ახალი ისტორიის პრობლემათა შესახებ. თბილისი, „საბჭოთა საქართველო“, 1970;
 - ▶ კავკასიელი მოხალისენი 1912: გაზ. „სახალხო გაზეთი“ № 712, 1912. გვ. 3;
 - ▶ მიქაძე 1996: მიქაძე გივი, „ა.-ლი“-ს ვინაობის დასადგენად. „ლიტერატურა და ხელოვნება“ №1-6, 1996. გვ. 185-196;
 - ▶ ჟორდანია 2006: ჟორდანია ოთარ. ქართველები რუსეთ-იაპონიის ომში (1904-1905). საქართველოს ახალი ისტორიის საკითხები. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი, IX, თბილისი, 2006. გვ. 101-111;
 - ▶ საზავო კონფერენციის... 1912: საზავო კონფერენციის გახსნა. ჟურნ. „კლდე“ № 14, 1912. გვ. 9;
 - ▶ სვანიძე 2007: სვანიძე მიხეილ. თურქეთის ისტორია (1299-2000). თბილისი: „არტანუჯი“, 2007;
 - ▶ ქართველთა და სომეხთა მოხალისენი 1912: გაზ. „სახალხო გაზეთი“ № 712, 1912. გვ. 1;
 - ▶ ყიფშიძე 1912: ყიფშიძე ალექსანდრე, სისხლიდან დავიცალენით. ჟურნ „კლდე“ № 11, 1912, გვ. 3-4;
 - ▶ ცინცაძე 2021: ცინცაძე ქეთევან, ბერძნული სახელმწიფოს დაბადება, მოკლე შესავალი საბერძნეთის ახალ ისტორიაში. თბილისი: „ლოგოსი“. 2021;
 - ▶ წერეთელი 1912: წერეთელი ვასილ, ოსმალეთის გაჭირვება. გაზ. „იმერეთი“ № 28. გვ. 2;
 - ▶ ჯორჯაძე 1914: ჯორჯაძე არჩილ, რამ დაღუპა ოსმალეთი? წიგნში: არჩილ ჯორჯაძე, თხზულებანი, წიგნი მეხუთე. ტფილისი: „შრომა“, 1914. გვ. 282-288;
 - ▶ Bregu 2009: Bregu Edit. The Causes of the Balkan Wars 1912-1913 and their Impact on the International Relations on the Eve of the First World War, Mediterranean Journal of Social Sciences, vol 4, №9, 2019, 115-122;
 - ▶ Charles 2010: Charles Muweesi. The Eastern Question of Europe (1815-1878). New York, 2010;
 - ▶ Pettifer, Buchmann 2016: Pettifer James, Bucmann Tom , War In The Balkans, conflict and Diplomacy before World War. London. New York. I. B. “TAURIS”. 2016;
 - ▶ Woodward 1920: Woodward E. L., The Congress of Berlin 1878. London, Published By H. M Stationery Office, 1920.

PERCEPTIONS OF THE FIRST BALKAN WAR IN THE GEORGIAN PRESS (SUMMARY)

The Balkan wars are extremely controversial events that took place at the beginning of the 20th century. The interests of both small Balkan countries and large European states were closely connected. The Balkan Wars (1912-1913) marked the beginning of a new phase in European history dominated by nationalism and tension. After the Balkan states gained their independence, conflicts and claims against their neighbors on territorial, ethnic, or religious grounds flared up with new force.